

Notatki florystyczne, faunistyczne i makrobiotyczne 2009
JAN K. KOWALCZYK,
TADEUSZ KURZAC, BOGUSŁAW SOSZYŃSKI

**Nowe stanowiska
interesujących gatunków żądłówek (*Hymenoptera*, *Aculeata*)
w regionie łódzkim**

KOWALCZYK J.K., KURZAC T., SOSZYŃSKI B. 2009. New localities of interesting *Aculeata* (*Hymenoptera*) in Łódź region. *Parki nar. Rez. Przyr.* **28(2)**: 127-134

ABSTRACT: The work presents new localities of 21 endangered, rare and protected species of *Aculeata* from the families of: *Chrysididae*, *Vespidae*, *Sphecidae*, *Crabronidae* and *Apidae*. They were found mainly in Bolimowski, Spalski, Sulejowski, Przedborski and Załęczański Landscape Parks. The species of *Sceliphron destillatorium*, *Hylaeus stryiacus* and *Andrena limata* are new in the Łódź region.

KEY WORDS: *Hymenoptera*, *Aculeata*, endangered species, landscape parks, Łódź region.

Jan K. Kowalczyk: ul. J. Matejki 13 m. 45, 81-407 Gdynia; Tadeusz Kurzac: Ogród Botaniczny, ul. Krzemieniecka 36/38, 94-303 Łódź, tel. 42 688-44-20, e-mail: tadeusz.kurzac@o2.pl; Bogusław Soszyński: Terenowy Ośrodek Edukacji i Kultury Ekologicznej, ul. Okólna 183, 91-520 Łódź, e-mail: eusosz@retsat1.com.pl

WSTĘP

Dane zawarte w pracy pochodzą z lat 1994 – 2008. Na 12 stanowiskach zlokalizowanych w regionie łódzkim (obszar leżący w granicach administracyjnych województwa łódzkiego) stwierdzono występowanie 21 gatunków zagrożonych w Polsce żądłówek *Aculeata*. Owady odławiano siatką entomologiczną metodą „na upatrzonego”, metod ilościowych nie stosowano.

Podane niżej stanowiska żądłówek wskazane zostały głównie w pięciu parkach krajobrazowych województwa łódzkiego - Bolimowskim Parku Krajobrazowym (BPK), Spalskim Parku Krajobrazowym (SpPk), Sulejowskim Parku Krajobrazowym (SuPK, Przedborskim Parku Krajobrazowym (PPK) i Załęczańskim Parku Krajobrazowym (ZPK). Przy wymienionych gatunkach podano, w oparciu o analizę piśmiennictwa, liczbę znanych stanowisk w województwie łódzkim. Prace źródłowe cytowano, jeżeli liczba tych stanowisk była mniejsza niż pięć. Nazewnictwo gatunkowe i status zagrożenia przyjęto za Fauną Polski (BOGDANOWICZ i in. 2004).

WYKAZ GATUNKÓW

W podanym niżej wykazie zaznaczono kategorie zagrożeń poszczególnych taksonów, wpisując je w kwadratowych nawiasach oraz obok nazw gatunkowych: CR – krytycznie zagrożony, VU – narażony, NT – bliski zagrożenia, LC – najmniejszej troski, DD – dane niepełne.

Chrysididae

***Hedychrum chalybaeum* (DAHLBOM, 1854) [LC]**

SuPK – Szarbsko (DB28), 2.07.2006, ♂, leg. T. KURZAC (TK).

Gatunek znany dotychczas w regionie łódzkim z 8 stanowisk. Pierwsze trzy opublikowano w latach 1920 – 1950 (BANASZAK 1980), a pozostałe w okresie 1991 – 2008.

Holopyga chrysonata (FÖRSTER, 1853) [LC]

SuPK – Tresta (DC30), 3.07.1996, 2 exx., leg. B.SOSZYŃSKI (BS).

Gatunek znany w regionie łódzkim z Parku Krajobrazowego Międzyrzecza Warty i Widawki (Kowalczyk 1988a), z BPK (KOWALCZYK 1995a) i miejscowości Ciosny – Sady (KOWALCZYK, SZCZEPKO 2008b).

Vespidae

Euodynerus dantici (ROSSI, 1790) [VU]

PPK – Góra Krzemycza (DB25), 2.07.2008, ♀, leg. J.K.KOWALCZYK (JKK).

Gatunek znany w regionie łódzkim z okolicy Rogowa (Kowalczyk 1988b) i z Mikołajowa k. Słotwin (Kowalczyk 1996).

Euodynerus quadrifasciatus (FABRICIUS, 1793) [DD]

PPK – Góra Krzemycza (DB25), 29.05.2008, ♂. Leg. BS.

Gatunek znany dotychczas w regionie łódzkim z 8 stanowisk opublikowanych w latach 1988 – 2007.

Polistes dominulus (CHRIST, 1791) [DD]

Galewice (DC07), obszar Natura 2000 – PLB 100001, 18.07.2006, ♂, leg. JKK.

Gatunek znany obecnie w regionie łódzkim z 30 stanowisk, w tym z 14 wskazanych w Łodzi (KOWALCZYK, Nadolski 2007; KOWALCZYK, SZCZEPKO 2008a). Warto jednak zaznaczyć, do drugiej połowy lat 80-tych ubiegłego wieku *P. dominulus* znany był w omawianym regionie tylko z jednego stanowiska w Modlicy pochodzącego z lat 40-tych XX w. (Kowalczyk 1988c). Pierwsze współczesne stanowiska *P. dominulus* w regionie pochodzą z lat 1989 – 1995 (KOWALCZYK 1994, 1995b). Zdaniem OLEKSY i WIŚNIEWSKIEGO (2005) „klecanka rdzaworożna nie jest gatunkiem szczególnie zagrożonym a warunki antropogeniczne wręcz ją propagują”. Według w/w autorów należy ona do gatunków ekspansywnych o dużej plastyczności ekologicznej.

Sphecidae

Sceliphron destillatorium (ILLIGER, 1807) [NT]

SpPK – Inowłódz (DC40), 30.06.2008, ♀, leg. JKK; 6.07.2008, ♀, leg. BS.

Gatunek nowy dla regionu łódzkiego. W Polsce znany z Wyżyny Lubelskiej, Beskidu Zachodniego, Beskidu Wschodniego i Bieszczadów (WIŚNIEWSKI 2004). W 2005 roku wykazany został z Ojcowskiego Parku Narodowego (WIŚNIEWSKI 2007).

Crabronidae

***Bembix rostrata* (LINNAEUS, 1758) [VU]**

SuPK – Szarbsko (DB28), 2.07.2006, ♂, leg. TK; Pruszków (CC61), 1.07.2005, ♂, leg. JKK.
Gatunek znany dotychczas w regionie łódzkim z 11 stanowisk. Pierwszy raz podany został przez DROGOSZEWSKIEGO (1932) z Łowicza, a następne stanowiska opublikowano w latach 1988 – 2008.

***Lestica alata* (PANZER, 1797) [VU]**

SuPK – Szarbsko (DB28), 2.07.2006, ♂, leg. TK
SpPK – Inowłódz (DC40), 30.06.2008, ♀, leg. JKK.
PPK – rezerwat Murawy Dobromierskie (DB25), 2.07.2008, 2 ♀♀, leg. JKK.
Gatunek znany w regionie łódzkim z 14 stanowisk opublikowanych w latach 1988 – 2008.

***Oxybelus Victor* (LEPELITIER, 1845)**

SuPK – Szarbsko (DB28), 2.07.2006, 2 ♀♀, leg. TK.
W regionie łódzkim znany z jednego stanowiska w Łodzi 9dane z lat 70. ubiegłego wieku) (KOWALCZYK 1991). Zdaniem autorów powinien znaleźć się na „Czerwonej liście” z kategorią VU (gatunek narażony).

***Tachysphex fulvitaris* (A. COSTA, 1867) [CR]**

SpPK – Inowłódz (DC40), 6.07.2008, ♀, leg. BS.
W regionie łódzkim gatunek wykazany z Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (KOWALCZYK, KURZAC 2007a) oraz z terenów kolejowych w Łodzi (Kowalczyk, NADOLSKI 2007).

Apidae

***Ammobates punctatus* (FARBICIUS, 1804) [DD]**

SpPK – Inowłódz (DC40), 30.06.2008, ♀, ♂, leg. JKK.
SpPK – Teofilów (DC40), 1.08.2008, ♀, leg. BS.
Gatunek znany w regionie łódzkim z Bełchatowa (DROGOSZEWSKI 1937 – 1938) oraz Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (KOWALCZYK, KURZAC 2008a).

***Andrena fulvida* (SCHENCK, 1853) [VU]**

BPK – Grabie (DC46), 9.06.1994, ♀, leg. JKK, det. W. CELARY.
Gatunek znany w regionie łódzkim z Łowicza (DROGOSZEWSKI 1934).

***Andrena limata* (SMITH, 1853) [VU]**

Łódź – Stoki (DC03), 6.04.2008, ♀, kopalnia piasku, kwiaty wierzby *Salix L.*, Leg. JKK, det. W. CELARY.
Gatunek nowy dla regionu łódzkiego, reprezentuje element submedyterraneancko-pontyjski, znany w Polsce z 5 stanowisk w południowej części kraju (DYLEWSKA 1987). Nowe dwa stanowiska z Górnego Śląska i Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej podają CELARY i WIŚNIEWSKI (2003).

***Bombus subterraneus* (LINNAEUS, 1758) [VU]**

Orłów (DC07), obszar Natura 2000 – PLB 100001, 18.07.2006, ♂, obserwowany przez JKK.
Gatunek znany w regionie łódzkim z Łowicza (DROGOSZEWSKI 1932), BPK (KOWALCZYK 2002), ZPK (KOWALCZYK, KURZAC 2002), Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (KOWALCZYK, KURZAC 2008b) oraz z Łodzi (KOWALCZYK, SZCZEPKO 2008a), objęty w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

***Epeoloides coecutiens* (FABRICIUS, 1775) [DD]**

ZPK – Krzeczów (CB47), 3.08.2004, ♀, ♂, leg. TK.
Gatunek znany w regionie łódzkim z Łodzi i okolicy Łowicza (KOWALCZYK 1997), Parku Krajobrazowego Międzyrzecza Warty i Widawki (BANASZAK, KOWALCZYK 2007), BPK (KOWALCZYK, KURZAC 2007b) oraz PPK (SOSZYŃSKI i in. 2008).

***Hylaeus gredleri* (FÖRSTER, 1871) [Dd]**

SpPK – Inowłódz (DC40), 30.06.2008, ♂, leg. JKK, det. W. CELARY.
SpPK – Teofilów (DC40), 13.08.2008, ♀, leg. BS, dt. W. CELARY.
PPK – rezerwat Murawy Dobromierskie (DB25), 2.07.2008, ♀, leg. TK, det. W. CELARY.
Gatunek znany w regionie łódzkim z Łodzi i rogowa (BANASZAK, KOWALCZYK 2007) oraz z rezerwatu Żądłowice (KOWALCZYK i in. 2008).

***Hylaeus rinki* (GORSKI, 1852) [VU]**

Psary (DC06), obszar Natura 2000 – PLB 100001, 18.07.2006, ♀, kwiat jeżyn *RUBUS L.*, leg. JKK, det. W. CELARY.
Gatunek znany w regionie łódzkim z BPK (KOWALCZYK, KURZAC 2007b), Tomaszowa Mazowieckiego (BANASZAK, KOWALCZYK 2007) i Łodzi (KOWALCZYK, SZCZEPKO 2008a).

***Hylaeus styriacus* (FÖRSTER, 1871) [DD]**

SpPK – Teofilów (DC40), 13.08.2008, ♀, leg. BS, det. W. CELARY.
Gatunek nowy dla regionu łódzkiego, reprezentuje element subpontyjski, znany w Polsce z 10 krain, samice budują gniazda w suchych łodygach bylin (CELARY, DYLEWSKA 1988; Celary, WIŚNIEWSKI 2001).

***Melitta nigricana* (ALFKEN, 1905)**

Orłów (DC07), obszar Natura 2000 – PLB 100001, 18.07.2006, ♀, ♂, kwiaty krwawnicy pospolitej *Lythrum salicaria*, leg. JKK.
Gatunek znany w regionie łódzkim z Łowicza (DROGOSZEWSKI 1934), z BPK i Parku Krajobrazowego Międzyrzecza Warty i Widawki (BANASZAK, KOWALCZYK 2007). Według CELAREGO (2007) gatunek ten należy umieścić na “czerwonej liście” z kategorią zagrożenia VU (gatunek narażony).

***Systopha curvicornis* (SCOPOLI, 1770) [DD]**

SuPK – Szarbsko (DB28), 2.07.2006, 3 ♂♂, kwiaty powoju polnego *Convolvulus arvensis*, leg. TK.

SPpk – Inowódz (DC40), 30.06.2008, 2 ♂♂, ♀, kwiaty *C. Arvensis*, leg. JKK.

Gatunek znany w regionie łódzkim z Łowicza (DROGOSZEWSKI 1932), z Baryczy nad grabią i Justynowa (okres II wojny światowej) (BANASZAK, KOWALCZYK 2007) i SuPK (KOWALCZYK, KURZAC 2008a).

Tetralonia dentata (KLUG, 1835)

SpPk – Inowódz (DC40), 30.06.2008, ♀, obserwacja JKK.

Gatunek znany w regionie łódzkim z Łowicza (DROGOSZEWSKI 1932), 3 stanowiska w okolicy Łodzi (BANASZAK, KOWALCZYK 2007) i Łodzi (KOWALCZYK, SZCZEPKO 2008a). Objęty w Polsce ścisłą ochroną gatunkową.

PIŚMIENNICTWO

- BANASZAK J. 1980. Złotolitki *Chrysididae*. Kat. Fauny Polski, 26, 3. PWN, Warszawa.
- BANASZAK J., Kowalczyk J.K. 2007. Notes on bees (*Hymenoptera: Apoidea: Apiformes*) of central Poland. *Frag. Faun.* 50: 1-18.
- BOGDANOWICZ W., CHUDZICKA E., PILIPIUK J., SKIBIŃSKA E. (red.) 2004. Fauna Polski. Charakterystyka i wykaz gatunków. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa.
- CELARY W. 2007. Zagrożenia i ochrona bioróżnorodności polskich pszczół spójnicowatych (*Hymenoptera: Apoidea: Anthophila: Melittidea*). Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, Kraków.
- CELARY W., DYLEWSKA M. 1988. *Colletidae* (*Hymenoptera, Apoidea*) Polski. *Pol. Pismo ent.* 58: 359-382.
- CELARY W., WIŚNIEWSKI B. 2001. Contribution to the bee fauna (*Hymenoptera: Apoidea*) of Poland. *Acta zool. Cracov.* 44(4): 413-418.
- CELARY W., WIŚNIEWSKI B. 2003. Contribution to the bee fauna (*Hymenoptera: Apoidea*) of Poland. II. *Acta zool. Cracov.* 46(4): 359-364.
- DROGOSZEWSKI K. 1932. Wykaz Żądłówek zebranych w Polsce Środkowej. *Pol. Pismo ent.* 11: 113-118.
- DROGOSZEWSKI K. 1934. Nowe dla polski Środkowej Żądłówki. *Pol. Pismo ent.* 13; 125-130.
- DROGOSZEWSKI K. 1937-1937. Przyczynek do znajomości fauny żądłówek Polski Środkowej. *Pol. Pismo ent.* 16-17: 165-166.
- DYLEWSKA M. 1987. Rodzaj *Andrena* FABRICIUS (*Andrenidae, Apoidea*) w Polsce. *Pol. Pismo ent.* 57: 495-518.
- KOWALCZYK J.K. 1988a. Nowe stanowiska w Polsce interesujących gatunków żądłówek *Hymenoptera, Aculeata*. *Przeegl. Zool.* 32: 221-223.
- KOWALCZYK J.K. 1988b. Żądłówki (*Aculeata, Hymenoptera*) Wyżyny Łódzkiej, Część I – okolice Rogowa (woj. Skierniewickie). *Acta Univ. Lodz., Folia zool. Anthr.* 6: 39-55.
- KOWALCZYK J.K. 1988c. Żądłówki (*Hymenoptera, Aculeata*) Wyżyny Łódzkiej. Cz. II – okolice Łodzi. *Acta Univ. Lodz., Folia zool. Anthr.* 6: 57-71.
- KOWALCZYK J.K. 1991. Materiały do znajomości żądłówek (*Hymenoptera, Aculeata*) Łodzi. *Acta Univ. Lodz., Folia zool. Anthr.* 7:67-114.
- KOWALCZYK J.K. 1994. Żądłówki (*Hymenoptera, Aculeata*) Lasu Łagiewniki w Łodzi. *Acta Univ. Lodz., Folia zool.* 2: 65-91.
- KOWALCZYK J.K. 1995a. Nowe oraz interesujące gatunki *Chrysididae* (*Hymenoptera*) w środkowej Polsce. *Wiad. Entomol.* 14: 159-164.

- KOWALCZYK J.K. 1995b. Nowe stanowiska klecanki *Polistes dominulus* (CHRIST, 1791) [syn. *P. gallicus* (L.)] (*Hymenoptera, Vespidae*) w Polsce Środkowej. *Przegl. Zool.* 39: 283-286.
- KOWALCZYK J.K. 1996. Nowe stanowiska interesujących gatunków *Eumenidae* (*Hymenoptera, Vespoidea*) w środkowej Polsce. *Wiad. entomol.* 15: 37-42.
- KOWALCZYK J.K. 1997. Nowe stanowiska żądłówek (*Hymenoptera: Aculeata*) rzadko spotykanych w Polsce. *Wiad. entomol.* 16: 53-54.
- KOWALCZYK J.K. 2002. Bezkręgowce. [W:] Bolimowskie Park Krajobrazowy – Monografia Przyrodnicza, J. JAKUBOWSKA – GABARA, J. MARKOWSKI (red.). Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej, Łódź, 67-74.
- KOWALCZYK J.K., KURZAC T. 2002. Wstępna lista wybranych rodzin błonkówek *Hymenoptera* i muchówek *Diptera* Załęczańskiego Parku Krajobrazowego. [W:] Funkcjonowanie parków krajobrazowych w Polsce, J.K.KUROWSKI, P.WITOSŁAWSKI (red.). Wyd. Katedra Geobotaniki i ekologii Roślin UŁ, Łódź.
- KOWALCZYK J.K., KURZAC T. 2007a. Stan poznania wybranych rodzin żądłówek (*Hymenoptera, Aculeata*) Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. *Parki nar. Rez. Przyr.* 26(2): 59-74.
- KOWALCZYK J.K., KURZAC T. 2007b. Chronione, zagrożone i rzadkie gatunki owadów w rezerwacie Polana Siwica w Bolimowskim Parku Krajobrazowym. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 63: 60-69.
- KOWALCZYK J.K., KURZAC T. 2008a. Stan poznania i wstępna waloryzacja pszczół (*Hymenoptera, Apoidea, Apiformes*) regionu łódzkiego. [W:] Krajobraz i bioróżnorodność, S. KACZMAREK (red.). Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- KOWALCZYK J.K., KURZAC T. 2008b. Trzmielce i trzmielce (*Hymenoptera, Apoidea: Bambus* LATR., *Psithyrus* LEP.) Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 64: 43-56.
- KOWALCZYK J.K., NADOLSKI J. 2007. Żądłowki (*Hymenoptera, Aculeata*) terenów kolejowych w Łodzi. *Wiad. entomol.* 26: 279-288.
- KOWALCZYK J.K., SOSZYŃSKI B., GALIŃSKA E., KURZAC T. 2008. Materiały do znajomości żądłówek (Materiały do znajomości żądłówek (*Hymenoptera, Aculeata*) Spalskiego Parku Krajobrazowego i terenów przyległych. *Parki nar. Rez. Przyr.* 27(3): 51-62.
- KOWALCZYK J.K., SZCZEPKO K. 2008a. Actual list of *Aculeata* (*Hymenoptera*) of Łódź city. *Acta Univ. Lodz., Folia Biol. Et Oecol.* 4: 127-146.
- KOWALCZYK J.K., SZCZEPKO K. 2008b. Contribution to the knowledge of *Aculeata* (*Hymenoptera*) of lodzkie voivodeship. *Acta Univ. Lodz., folia Biol. Et Oecol.* 4: 147-166.
- OLEKSA A., WIŚNIEWSKI B. 2005. Klecanka rdzaworożna *Polistes dominulus* (CHRIST, 1791) (*Hymenoptera; Vespidae: Polistinae*) – czy faktycznie gatunek skrajnie zagrożony w Polsce? *Wiad. entomol.* 24(3): 179-188.
- SOSZYŃSKI B., KOWALCZYK J.K., MIELCZAREK Ł., MOCARSKI Z. OSICKI T., SOBCZAK S. 2008. Owady. [W:] Przedborski Park krajobrazowy, 20 lat istnienia PPK (1988-2008), Z.WNUK (red.). Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- WIŚNIEWSKI B. 2004. Annotated checklist of The Polish digger wasps (*Hymenoptera: Sphecidae*). *Pol. Pismo ent.* 73: 33-63.
- WIŚNIEWSKI B. 2007. Dodatki do fauny błonkówek (*Insecta, Hymenoptera*) Ojcowskiego Parku Narodowego. *Prądnik, prace Muz. Szafera* 17: 131-148.

SUMMARY

In the work new localities of 21 endangered, rare and protected species of *Aculeata* from the families of: *Chrysididae, Vespidae, Sphecidae, Crabronidae* and *Apidae* are given. They were

identified mainly in Bolimowski, Spalski, Sulejowski, Przedborski and Załęczański Landscape Parks and 4 species were found in the planned area of Nature 2000 – PLB 100001, located in the Warsaw-Berlin proglacial stream valley. Three species - *Sceliphron destillatorium*, *Hylaeus styriacus* and *Andrena limata* are new in the Łódź region. Authors suggest to include *Oxybelus victor* in the “Red list of threatened animals in Poland”, and give it the VU category (vulnerable species).